

LITERATURE AND LINGUISTIC STYLISTICS

Erkinova Shaxzoda Shuhratovna**Termiz Davlat Pedagogika instituti****Tillar fakulteti MBIT yo'nalishi****3-kurs 302-guruh talabasi****shahzodaerkinova483@gmail.com****Ilmiy maslahatchi: Samadova Visola Baxtiyor qizi****Gumanitar yo'nalishlarda****xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi****E-mail: visolasamadova5@gmail.com****Annotatsiya**

Ushbu maqolada adabiyot va lingvistik stilistika o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, ularning nazariy asoslari hamda badiiy nutqdagi ifodalanish xususiyatlari keng tahlil qilinadi. Stilistikaning asosiy tushunchalari, uslubiy vositalar, badiiy ifoda usullari hamda ularning adabiy matnlardagi funksiyalari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, stilistikaning tilshunoslik va adabiyotshunoslikdagi o'rni, uning estetik va kommunikativ ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: stilistika, adabiyot, lingvistik, badiiy nutq, uslub, ekspressivlik, metafora, til birliklari

Abstract : This article explores the relationship between literature and linguistic stylistics, focusing on their theoretical foundations and practical applications in literary texts. It examines stylistic devices, expressive means, and their role in shaping

meaning and artistic expression. The study also highlights the importance of stylistics in linguistics and literary studies.

Keywords: stylistics, literature, linguistics, style, expressive means, metaphor, language

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslik va adabiyotshunoslik fanlarida stilistika alohida o‘rin tutadi. Stilistika – bu til birliklarining turli kommunikativ vaziyatlarda qanday ishlatilishini o‘rganuvchi ilmiy soha bo‘lib, u nafaqat tilning ichki tuzilishini, balki uning estetik imkoniyatlarini ham o‘rganadi. Ayniqsa, adabiy matnlarni tahlil qilishda stilistikaning roli beqiyosdir.

Adabiyot – bu inson tafakkuri, his-tuyg‘ulari va hayotiy tajribasining badiiy ifodasidir. Har bir yozuvchi yoki shoir o‘z asarida tilning turli imkoniyatlaridan foydalanib, o‘ziga xos uslub yaratadi. Ana shu uslubni o‘rganish esa stilistikaning asosiy vazifalaridan biridir.

Lingvistik stilistika til birliklarining uslubiy xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qiladi. U so‘zlarning nafaqat lug‘aviy ma’nosini, balki ularning emotsional-ekspressiv rangini, kontekstual ma’nosini ham o‘rganadi. Shu jihatdan stilistika til va adabiyot o‘rtasidagi ko‘prik vazifasini bajaradi.

Bugungi globallashuv davrida tilning estetik va kommunikativ imkoniyatlarini chuqur o‘rganish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ayniqsa, badiiy adabiyotda tilning qanday ishlatilishi, qanday ta’sir kuchiga ega ekani muhim ilmiy tadqiqot obyektidir.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – adabiyot va lingvistik stilistikaning o‘zaro aloqasini tahlil qilish, stilistik vositalarning badiiy matnlardagi funksiyasini ochib berishdir.

ASOSIY QISM

1. Stilistika tushunchasi va uning turlari

Stilistika – tilshunoslikning muhim bo‘limlaridan biri bo‘lib, u til birliklarining uslubiy xususiyatlarini o‘rganadi. Stilistika quyidagi turlarga bo‘linadi:

Lingvistik stilistika

Badiiy stilistika

Funksional stilistika

Lingvistik stilistika til birliklarining umumiy uslubiy xususiyatlarini o‘rganadi, badiiy stilistika esa asosan adabiy asarlardagi ifoda vositalarini tahlil qiladi.

2. Adabiyot va stilistika o‘rtasidagi bog‘liqlik

Adabiyot va stilistika bir-biri bilan chambarchas bog‘liq. Har qanday badiiy asar til orqali yaratiladi va uning estetik qiymati aynan stilistik vositalar orqali namoyon bo‘ladi.

Yozuvchi o‘z fikrini oddiy so‘zlar orqali emas, balki obrazli ifodalar orqali yetkazadi. Masalan:

Metafora

Metonimiya

Epitet

Taqqoslash

Bu vositalar asarning badiiyligini oshiradi.

3. Stilistik vositalar va ularning turlari

3.1. Leksik stilistik vositalar

Metafora (ko‘chma ma’no)

Metonimiya

Sinekdoxa

Ironiya

3.2. Sintaktik stilistik vositalar

Takror (repetition)

Inversiya

Parallel konstruktsiyalar

3.3. Fonetik stilistika

Alliteratsiya

Assonans

Bu vositalar matnga ritm va ohang bag'ishlaydi.

4. Badiiy nutqda ekspressivlik va emotsionallik

Ekspressivlik – bu nutqning ta'sirchanligi, emotsionallik esa his-tuyg'ularni ifodalashdir. Badiiy adabiyotda bu ikki tushuncha juda muhim hisoblanadi.

Masalan, oddiy gap:

"U ketdi"

Badiiy uslubda:

"U sukut bag'rida g'oyib bo'ldi"

5. Funktsional uslublar

Til quyidagi funktsional uslublarga bo'linadi:

Badiiy uslub

Ilmiy uslub

Publitsistik uslub

Rasmiy uslub

So‘zlashuv uslubi

Har bir uslub o‘ziga xos stilistik vositalarga ega.

6. Stilistikaning kommunikativ ahamiyati

Stilistika nafaqat estetik, balki kommunikativ ahamiyatga ham ega. To‘g‘ri tanlangan uslub:

fikrni aniq yetkazadi

tinglovchiga ta’sir qiladi

muloqotni samarali qiladi

7. Stilistika va madaniyat

Har bir til o‘z madaniyati bilan bog‘liq. Stilistik vositalar ham madaniy omillar asosida shakllanadi. Shu sababli turli xalqlarda bir xil tushuncha turlicha ifodalanadi.

8. Adabiy matnlarni stilistik tahlil qilish

Stilistik tahlil quyidagi bosqichlardan iborat:

Matnni umumiy tushunish

Stilistik vositalarni aniqlash

Ularning funksiyasini tahlil qilish

Muallif uslubini baholash

9. Zamonaviy stilistika

Bugungi kunda stilistika quyidagi yoʻnalishlarda rivojlanmoqda:

Kognitiv stilistika

Diskurs stilistikasi

Pragmatik stilistika

10. Stilistikaning psixologik jihati

Stilistik vositalar inson psixologiyasiga taʼsir qiladi. Masalan:

metafora – tasavvur uygʻotadi

takror – urgʻu beradi

epitet – hissiy taʼsir kuchaytiradi

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, adabiyot va lingvistik stilistika oʻzaro uzviy bogʻliq boʻlgan fanlardir. Stilistika tilning nafaqat grammatik, balki estetik imkoniyatlarini ham ochib beradi. Badiiy asarlar orqali stilistik vositalarning amaliy qoʻllanilishi yaqqol koʻrinadi.

Stilistika yordamida:

matn chuqurroq tushuniladi

muallif uslubi aniqlanadi

nutq madaniyati rivojlanadi

Shu sababli stilistika tilshunoslik va adabiyotshunoslikda muhim oʻrin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Galperin I.R. Stylistics. Moscow, 1977.

2. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge, 2003.

3. Leech G. A Linguistic Guide to English Poetry. London, 1969.
4. Simpson P. Stylistics. Routledge, 2004.
5. Widdowson H. Stylistics and the Teaching of Literature. London, 1975.
6. Yule G. The Study of Language. Cambridge, 2010.
7. Nurmonov A. Tilshunoslik nazariyasi. Toshkent, 2012.
8. Qodirov M. Stilistika asoslari. Toshkent, 2005.
9. Halliday M.A.K. Language as Social Semiotic. London, 1978.
10. Toolan M. Language in Literature. London, 1998.
11. V Samadova, M Ergasheva "SPEECH ETIQUETTE IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES" Modern education and development 36(2),131-136,2025
12. AGAQ Hayitaliyeva, VBQ Samadova "STYLISTIC FEATURES OF IDIOMS" Academic research in educational sciences 6 (NUU Conference Students) 1),731-736,2025